

वत्सः काण्वः। इन्द्रः, ४६-४८ तिरिन्दरः पार्श्व्यः। गायत्री ।

म॒हाँ इन्द्रो॒ य ओज॑सा प॒र्जन्यो॑ वृ॒ष्टिमाँ॑ इव। स्तोमैर्व॒त्सस्य॑ वावृ॒धे ॥ ८.००६.०१

महान्- महात्मा । इन्द्रः- परमेश्वरः । वृष्टीशनदेवता आधिभौतिके । आध्यात्मिके तु अपां मूलशक्तिधाराणां चित्तभूमिकायां स्नावक ईशनशक्तिभूतः । यः । वृष्टिमान् पर्जन्य इव । ओजसा- बलेन । वत्सस्य- स्ववत्सभूतस्योपासकस्य । स्तोमैः- मन्त्रैः । वावृधे- वर्धते ॥१॥

प्र॒जामृ॒तस्य॑ पि॒प्रतः॑ प्र य॒द्भर॑न्त॒ वह॑यः। वि॒प्रा ऋ॒तस्य॑ वा॒हसा ॥ ८.००६.०२

ऋतस्य- प्रकृतिनियतिभूतसत्यस्य । प्रजाम्- अनुसारिणीः प्रजाः । पिप्रतः- पूरयन्तः । वहयः- वाहकाः प्राणाश्वाः । प्र- प्रकर्षेण । विप्राः- मेधाविनः । ऋतस्य वाहसा- प्रकृतिनियतिभूतसत्यभूतवाहनेन । भरन्त- धारयन्ति ॥२॥

क॒ण्वा इन्द्रं॑ यद॒क्रत॑ स्तोमैर्य॒ज्ञस्य॑ सा॒धनम्। जा॒मि ब्रु॑वत॒ आयु॑धम् ॥ ८.००६.०३

यत्- यदा । यज्ञस्य- दानस्य देवपूजायाः सङ्गतिकरणस्य । स्तोमैः- मन्त्रैः । कण्वाः- मन्त्रविदः । इन्द्रम्- परमेश्वरम् । अक्रत- आह्वयन्ति । तदा । इन्द्र असहाय आगच्छति । तदितरमायुधम्- प्रहरणम् । जामि- वृथैवेति । ब्रुवते- वदन्ति ॥३॥

सम॑स्य म॒न्यवे॒ विशो॑ विश्वा॒ नमन्त॑ कृ॒ष्टयः॑। स॒मुद्रा॑ये॒व सिन्ध॑वः ॥ ८.००६.०४

सिन्धवः- नद्यः । समुद्रायेव- यथा अण्वे प्रह्वीभवन्ति तथा । अस्य- एतस्य । मन्यवे- मननाय । विश्वाः- सर्वाः । विशः कृष्टयः- प्रजाः । सम्- सम्यक् । नमन्त- नमन्ति ॥४॥

ओज॑स्तद॒स्य तित्ति॑ष उ॒भे यत्स॑मव॒र्तय॑त्। इन्द्र॑श्च॒र्मैव॑ रोद॒सी ॥ ८.००६.०५

यत्- यदा । उभे । रोदसी- द्यावापृथिव्यौ । इन्द्रः । चर्मैव- स्वत्वचमिव । समवर्तयत् । तत्- तदा । अस्य- एतस्य । ओजः- बलम् । तित्तिषे- दीप्तं भवति ॥५॥

वि चिद्वृत्रस्य दोधतो वज्रेण शतपर्वणा । शिरौ बिभेद वृष्णिना ॥ ८.००६.०६

दोधतः- कम्पयतः । वृत्रस्य- आवरणप्रतीकस्य राक्षसस्य । शिरः । वृष्णिना- वर्षकेन । शतपर्वणा ।
वज्रेण । वि- विशेषेण । बिभेद- अभिनत् ॥६॥

इमा अभि प्र णौनुमो विपामग्रेषु धीतयः । अग्नेः शोचिर्न दिद्युतः ॥ ८.००६.०७

विपाम्- स्तोतृणाम् । अग्नेषु- पुरस्तात् । इमाः- एताः । अग्नेः शोचिरिव- अग्निप्रकाश इव ।
दिद्युतः- दीप्यमानाः । धीतयः- धियः । प्र- प्रकर्षेण । नोनुमः- वदामः ॥७॥

गुहा सतीरुप त्मना प्र यच्छोचन्त धीतयः । कण्वा ऋतस्य धारया ॥ ८.००६.०८

ऋतस्य धारया- सत्यधारया । कण्वाः- मन्त्रमय्यः । धीतयः- धियः । गुहा सतीः- हृदयगुहास्थाः ।
त्मना- आत्मना । प्र- प्रकर्षेण । शोचन्त- दीप्यन्ते ॥८॥

प्र तमिन्द्र नशीमहि रयिं गोमन्तमश्विनम् । प्र ब्रह्म पूर्वचित्तये ॥ ८.००६.०९

इन्द्र- परमेश्वर । तम्- ताम् । गोमन्तम्- धेनुयुक्तां चिद्रश्मियुक्ताम् । अश्विनम्- तुरगवतीं
प्राणयुक्ताम् । रयिम्- दानयोग्यसम्पदम् । प्र- प्रकर्षेण । नशीमहि- व्याप्नुमः । पूर्वचित्तये-
पुराणज्ञानाय । प्र- प्रकर्षेण । ब्रह्म- उपासनं व्याप्नुमः ॥९॥

अहमिद्धि पितुष्परि मेधामृतस्य जग्रभ । अहं सूर्य इवाजनि ॥ ८.००६.१०

अहम् । पितुः- जनकसमस्य । ऋतस्य- सत्यस्य । मेधाम् । जग्रभ- गृहीतवानस्मि । अहम् ।
सूर्यः- सविता । इव । अजनि- जातः ॥१०॥

अहं प्रत्नेन मन्मना गिरः शुम्भामि कण्ववत् । येनेन्द्रः शुष्ममिद्धे ॥ ८.००६.११

येन । इन्द्रः । शुष्मम्- बलम् । दधे- धारयति । तेन । प्रत्नेन- पुराणेन । मन्मना- ध्यानेन मननेन
वा । अहम् । कण्ववत्- ऋषिवत् । गिरः- वचः । शुम्भामि- अलङ्करोमि ॥११॥

ये त्वामिन्द्र न तुष्टुवुर्ऋषयो ये च तुष्टुवुः । ममेद्वर्धस्व सुष्टुतः ॥ ८.००६.१२

ये । त्वाम्- भवन्तम् । इन्द्र । ऋषयः- सूक्ष्मदर्शिनः । न । तुष्टुवुः- अस्तुवन् । ये । च । तुष्टुवुः ।
तेषां तपसा । मम- मदर्थम् । सुष्टुतः- सुष्टु स्तुतः सन् । वर्धस्व- प्रवृद्धो भव ॥१२॥

यदस्य मन्युरध्वनीद्वि वृत्रं पर्वशो रुजन् । अपः समुद्रमैरयत् ॥ ८.००६.१३

यत्- यदा । अस्य- एतस्येन्द्रस्य । मन्युः- क्रोधः । वृत्रम्- आवरणम् । पर्वशः- पर्वसु । रुजन्-
भञ्जन् । अध्वनीत्- अशब्दयत् । तदा । अपः- उदकानि । समुद्रम्- अर्णवं प्रति । ऐरयत्- प्रेरयति ।
आध्यात्मिके तु मूलशक्तिधाराबन्धकमावरणमिन्द्रो यदा बभञ्ज तदा मूलशक्तिधारा हृदयसमुद्रं प्रति
प्रेरिता भवन्ति ॥१३॥

नि शुष्ण इन्द्र धर्णसिं वज्रं जघन्थ दस्यवि । वृषा ह्युग्रं शृण्विषे ॥ ८.००६.१४

इन्द्र । शुष्णे- शोषके । दस्यवि- स्तेने । धर्णसिम्- धारकम् । वज्रम् । नि जघन्थ- हननाय नितरां
क्षिप्तवान् । वृषा- वर्षकः । हि- खलु । उग्रः- उद्गूर्ण इति । शृण्विषे- श्रूयसे ॥१४॥

न द्याव इन्द्रमोजसा नान्तरिक्षाणि वज्रिणम् । न विव्यचन्त भूमयः ॥ ८.००६.१५

वज्रिणम्- वज्रपाणिम् । इन्द्रम् । ओजसा- बलेन । द्यावः- नभांसि । अन्तरिक्षाणि । भूमयः । न ।
विव्यचन्त- व्याप्नुवन्ति ॥१५॥

यस्तं इन्द्रमहीरपः स्तभूयमान आशयत् । नि तं पद्यासु शिश्रथः ॥ ८.००६.१६

इन्द्र । यः । ते- त्वत्सम्बन्धिनीः । महीः- महतीः । अपः- मूलशक्तिधाराः । स्तभूयमानः- वारयन् ।
आशयत्- शेते । तम् । पद्यासु- अप्सु मूलशक्तिधारासु निमित्तासु । नि शिश्रथः- नितरां
हतवान् ॥१६॥

य इमे रोदसी मही समीची समजग्रभीत् । तमोभिरिन्द्रं तं गुहः ॥ ८.००६.१७

यः । इमे- एते । उभे । समीची- समीचीने । रोदसी- द्यावापृथिव्यौ । तमोभिः- अन्धकारैः ।
समजग्रभीत्- गृहीतवान् । इन्द्र । तम् । गुहः- तिरस्कुरु ॥१७॥

य इन्द्र यतयस्त्वा भृगवो ये च तुष्टुवुः। ममेदुग्र श्रुधी हवम् ॥ ८.००६.१८

इन्द्र- परमेश्वर । ये । यतयः- नियमयुक्ताः । भृगवः- दीप्ता ऋषयः । त्वा- भवन्तम् । तुष्टुवुः- स्तोत्रं कुर्वन्ति । तेषाम् । मम- मे । च । उग्र- उद्गूर्ण । हवम्- आह्वानम् । श्रुधि- शृणु ॥१८ ॥

इमास्त इन्द्र पृश्नयो घृतं दुहत आशिरम्। एनामृतस्य पिप्युषीः ॥ ८.००६.१९

इन्द्र- परमेश्वर । ते- त्वदर्थम् । इमाः- एताः । पृश्नयः- धेनवश्चिद्रश्मयः । ऋतस्य पिप्युषीः- सत्यवर्धिन्यः । आशिरम्- आश्रयणद्रव्यम् । घृतम्- दुग्धं ज्ञानप्रतीकम् । दुहते- दुहन्ति ॥१९ ॥

या इन्द्र प्रस्वस्त्वासा गर्भमचक्रिन्। परि धर्मेव सूर्यम् ॥ ८.००६.२०

इन्द्र । प्रस्वः- सुप्रसवा गावः । आसा- स्वमुखेन । त्वा- त्वद्वीर्यम् । गर्भम् । परि धर्मेव सूर्य- धारकं सूर्यमिव । अचक्रिन्- चक्रुः । ओषधीर्मुखेन खादित्वा तत्स्थेन्द्रवीर्यं गर्भे धृतवत्य इत्याधिभौतिके । चिद्रश्मय इन्द्रवीर्यमीशनसामर्थ्यं धृतवत्य इत्याध्यात्मिके ॥२० ॥

त्वामिच्छवसस्पते कण्वा उक्थेन वावृधुः। त्वां सुतास इन्दवः ॥ ८.००६.२१

त्वाम् । शवसस्पते- बलाधिदैवत । कण्वाः- मन्त्रविदः । उक्थेन- मन्त्रेण । वावृधुः- अवर्धयन् । त्वाम् । इन्दवः- हृदयस्पर्शिनो रसाः । सुतासः- निष्पन्ना अवर्धयन् ॥२१ ॥

तवेदिन्द्र प्रणीतिषूत प्रशस्तिरद्रिवः। यज्ञो वितन्तसाय्यः ॥ ८.००६.२२

अद्रिवः- वज्रपाणे । इन्द्र । तव- ते । प्रणीतिषु- प्रकर्षनीतिषु । प्रशस्तिः- प्रशंसा क्रियते । यज्ञः । वितन्तसाय्यः- विस्तृततमः ॥२२ ॥

आ न इन्द्र महीमिषं पुरं न दर्षि गोमतीम्। उत प्रजां सुवीर्यम् ॥ ८.००६.२३

इन्द्र । नः- अस्मदर्थम् । महीम्- महतीम् । गोमतीम्- चिद्रश्मिमयीम् । इषम्- सत्कामनाम् ।

पुरम्- पालनम् । उत- अपि च । प्रजाम्- धर्मसन्ततिम् । सुवीर्यम् । न- च । आ दर्षि-

आद्रियस्व ॥२३ ॥

उत त्यदाश्वश्वं यदिन्द्र नाहुषीष्वा। अग्रे विश्व प्रदीदयत् ॥ ८.००६.२४

इन्द्र । यत्- याम् । आश्वश्वम्- अश्वशक्तिं प्राणशक्तिम् । नाहुषीषु विश्व- मनुष्यप्रजासु । अग्रे- प्रत्यक्षतः । प्रदीदयत्- पुरा प्रकर्षेण दत्तवान् । त्यत्- ताम् । अद्य । अस्मभ्यं यच्छ ॥२४ ॥

अभि व्रजं न तन्निषे सूर उपाकचक्षसम् । यदिन्द्र मृळयासि नः ॥ ८.००६.२५

इन्द्र । यत्- यदा । नः- अस्मान् । मृळयासि- आनन्दयसि । तदा । सूरः- विद्वान् सन् । उपाकचक्षसम्- अन्तिके द्रष्टव्यम् । व्रजम्- चिद्रश्मिसमूहम् । न- सम्प्रति । अभि- आभिमुख्येन । तन्निषे- विस्तारयसि ॥२५ ॥

यदङ्ग तविषीयस इन्द्र प्रराजसि क्षितीः । महाँ अपार ओजसा ॥ ८.००६.२६

इन्द्र । तविषीयसे- बली भवसि । महान्- महात्मा । ओजसा- बलेन । अपारः- अपारणीयः सन् । क्षितीः- प्रजाः । प्रराजसि- प्रकाशयसि ॥२६ ॥

तं त्वा हविष्मतीर्विश उप ब्रुवत उतये । उरुज्रयसमिन्दुभिः ॥ ८.००६.२७

उरुज्रयसम्- विस्तीर्णजयम् । तम्- अमुम् । त्वा- त्वाम् । हविष्मतीर्विशः- हव्ययुक्ताः प्रजाः । उतये- रक्षायै । इन्दुभिः- क्लेदनशीलैर्हृदयस्पर्शिभी रसैः । उप ब्रुवते- स्तुवन्ति ॥२७ ॥

उपहरे गिरीणां संगथे च नदीनाम् । धिया विप्रो अजायत ॥ ८.००६.२८

गिरीणां उपहरे- गिरिगह्वरे । नदीनां सङ्गथे- नदीसङ्गमे । च । विप्रः- मेधावीन्द्रः । धिया- मेधया । अजायत- आविर्भूतः । आध्यात्मिके गिरिर्जडशरीरम् । तत्रस्थगह्वरं हृदयगह्वरमेव । नद्यो मूलशक्तिधाराः । तासां हृदयाण्येन सङ्गमो भवति तेषु स्थानेष्विन्द्रस्याविर्भावः । आधिभौतिके तु ध्यानयोग्यासु गिरिगुहासु गङ्गासागरसङ्गमादिषु दैवसान्निध्यमुच्यते ॥२८ ॥

अतः समुद्रमुद्वर्तश्चिक्त्वाँ अव पश्यति । यतो विपान एजति ॥ ८.००६.२९

यतः- यस्मिन् द्युलोके । विपानः- व्याप्तः सन् । एजति- इन्द्रश्चेष्टते । अतः- अस्मात् स्थानात् ।
उद्वतः- उद्वतात् । चिकित्वान्- प्रज्ञावान् । समुद्रम्- अर्णवम् । अव पश्यति । उत्कृष्टचित्ताकाशे
व्याप्तोऽगाधहृदयार्णवं पश्यतीत्याध्यात्मिके ॥२९॥

आदित्प्रत्नस्य रेतसो ज्योतिष्पश्यन्ति वासरम् । परो यदिध्यते दिवा ॥ ८.००६.३०
यत्- यदा । दिवा परः- दिवः परस्तान्नभसस्परि । इध्यते- उद्दीपितो भवति तदा । आदित्-
अनन्तरमेव । प्रत्नस्य- पुराणस्य । रेतसः- बीजभूतस्य । वासरम्- निवासकम् । ज्योतिः-
प्रकाशम् । पश्यन्ति ॥३०॥

कण्वास इन्द्र ते मतिं विश्वे वर्धन्ति पौंस्यम् । उतो शविष्ठ वृष्ण्यम् ॥ ८.००६.३१
शविष्ठ- बलिष्ठ । इन्द्र । कण्वासः- मन्त्रविदः । विश्वे- सर्वे । ते- तव । मतिम् । वृष्ण्यम्- वर्षकम् ।
पौंस्यम्- पौरुषम् । वर्धन्ति- वर्धयन्ति ॥३१॥

इमां मे इन्द्र सुष्टुतिं जुषस्व प्र सु मामव । उत प्र वर्धया मतिम् ॥ ८.००६.३२
इन्द्र । इमाम्- एताम् । मे- मम । सुष्टुतिम्- शोभनस्तुतिम् । जुषस्व- सेवस्व । प्र- प्रकर्षेण । सु-
सुष्टु । माम् । अव- रक्ष । उत- अपि च । मतिम् । प्र वर्धय ॥३२॥

उत ब्रह्मण्या वयं तुभ्यं प्रवृद्ध वज्रिवः । विप्रा अतक्ष्म जीवसे ॥ ८.००६.३३
उत- अपि च । ब्रह्मण्या- ब्रह्मण्युपासनानि मन्त्रान् वा । वयम् । तुभ्यम्- त्वदर्थम् । प्रवृद्ध ।
वज्रिवः- वज्रिन् । विप्राः- मेधाविनः । जीवसे- उज्जीवनाय । अतक्ष्म- तनूकृतवन्तः ॥३३॥

अभि कण्वा अनूषतापो न प्रवता यतीः । इन्द्रं वनन्वती मतिः ॥ ८.००६.३४
आपः । प्रवता- प्रवणमार्गेण । यतीः- गच्छन्त्यः । न- इव । कण्वाः- मन्त्रविदः । अभि अनूषत-
स्तुवन्ति । इन्द्रम् । वनन्वती- सम्मजनशीला । मतिराश्रयति ॥३४॥

इन्द्रमुक्थानि वावृधुः समुद्रमिव सिन्धवः । अनुत्तमन्युमजरम् ॥ ८.००६.३५

अनुत्तमन्युम्- अनभिभूतमननम् । अजरम्- जरारहितम् । इन्द्रम् । समुद्रम्- अर्णवम् । सिन्धवः-
आपः । इव । उक्थानि- मन्त्राः । वावृधुः- अवर्धयन् ॥३५॥

आ नो याहि परावतो हरिभ्यां हर्यताभ्याम् । इममिन्द्र सुतं पिब ॥ ८.००६.३६

हर्यताभ्याम्- आकर्षणशक्तिभूताभ्याम् । हरिभ्याम्- प्राणाश्वाभ्याम् । परावतः- श्रेष्ठात् स्वधाम्नः ।
नः- अस्मान् । आ याहि- आगच्छ । इन्द्र । इमम्- एतम् । सुतम्- निष्पन्नं रसम् । पिब-
अनुभव ॥३६॥

त्वामिद्वृत्रहन्तम् जनासो वृक्तबर्हिषः । हवन्ते वाजसातये ॥ ८.००६.३७

वृक्तबर्हिषः- अहिंसकाः । जनासः- जनाः । वाजसातये- सद्गतिलब्धये । वृत्रहन्तम्- अतिशयेन
आवरणबाधकम् । त्वाम् । हवन्ते- आह्वयन्ति ॥३७॥

अनु त्वा रोदसी उभे चक्रं न वर्त्येतशम् । अनु सुवानास इन्द्रवः ॥ ८.००६.३८

उभे रोदसी- द्यावापृथिव्यौ । त्वा- भवन्तम् । एतशम्- अश्वम् । चक्रम् । न- इव । अनु वर्ति-
अनुवर्तेते । सुवानासः- निष्पन्नाः । इन्द्रवः- क्लेदनशीला रसाश्च । अनु- त्वामनुवर्तन्ते ॥३८॥

मन्दस्वा सु स्वर्णर उतेन्द्र शर्यणावति । मत्स्वा विवस्वतो मती ॥ ८.००६.३९

स्वर्णरे- स्वर्गप्रापके । शर्यणावति- अन्तरिक्षे प्राणमयकोशे वा । शर्यणोऽन्तरिक्षदेशस्तस्यादूरभव
इति दयानन्दः । इन्द्र । सु- सुष्ठु । मन्दस्व- तुष्टो भव । विवस्वतः- सेवकस्य । मती- मत्या ।
मत्स्व- हृष्टो भव ॥३९॥

वावृधान उप द्यवि वृषा वज्रीरोरवीत् । वृत्रहा सोमपातमः ॥ ८.००६.४०

वावृधानः- वर्धमानः । द्यवि- नभसि चित्ताकाशे । वृषा- सेक्ता । वज्री- वज्रपाणिः । वृत्रहा-
आवरणबाधकः । सोमपातमः- अतिशयेन रसानुभवकरः । अरोरवीत्- जगर्ज ॥४०॥

ऋषिर्हि पूर्वजा अस्येक ईशान ओजसा । इन्द्रं चोष्कूयसे वसु ॥ ८.००६.४१

ऋषिः- सूक्ष्मदर्शी । हि- खलु । पूर्वजाः- प्रथमजः । असि- भवसि । एकः- असहायः । ओजसा-
आत्मीयबलेन । ईशानः- ईश्वरः । इन्द्र । वसु- सम्पदम् । चोष्कूयसे- यच्छसि ॥४१॥

अस्माकं त्वा सुताँ उप वीतपृष्ठा अभि प्रयः । शतं वहन्तु हरयः ॥ ८.००६.४२

अस्माकम्- अस्मदत्तम् । प्रयः- हव्यम् । सुतान्- रसांश्च । शतम्- प्रभूतान् । वीतपृष्ठाः-
कान्तपृष्ठाः । हरयः- अश्वाः प्राणप्रतीकाः । त्वा- त्वाम् । उप अभि वहन्तु- प्रापयन्तु ॥४२॥

इमां सु पूर्व्या धियं मधोर्घृतस्य पिप्युषीम् । कणा उक्थेन वावृधुः ॥ ८.००६.४३

मधोः घृतस्य- दीप्तिमतो रसस्य । पिप्युषीम्- वर्धयित्रीम् । पूर्व्या- पुराणीम् । इमाम्- एताम् ।

धियम् । कणाः- मन्त्रविदः । उक्थेन- मन्त्रेण । सु- सुष्ठु । वावृधुः- अवर्धयन् ॥४३॥

इन्द्रमिद्विमहीनां मेधे वृणीत मर्त्यः । इन्द्रं सनिष्युरुत्तये ॥ ८.००६.४४

विमहीनाम्- विशेषेण महताम् । मेधे- यज्ञे । मेधायां वा । सनिष्युः- सम्भजनकामः । मर्त्यः-
मनुष्यः । उतये- रक्षायै । इन्द्रम् । वृणीत- वरणं करोति ॥४४॥

अर्वाञ्च त्वा पुरुष्टुत प्रियमेधस्तुता हरी । सोमपेयाय वक्षतः ॥ ८.००६.४५

पुरुष्टुत- बहुभिः स्तुत । अर्वाञ्चम्- अस्मदभिमुखम् । त्वा- त्वाम् । प्रियमेधस्तुता- प्रिययज्ञस्तुतौ ।
हरी- प्राणाश्चौ । सोमपेयाय- रसानुभूतये । वक्षतः- प्रापयतः ॥४५॥

शतमहं तिरिन्दिरे सहस्रं पर्शवा ददे । राधांसि याद्वानाम् ॥ ८.००६.४६

पर्शौ- शत्रुबाधके । परं शृणातीति पर्शुः । तिरिन्दिरे- परमेश्वरे । तिरस्तीर्णतम इन्दिर इन्द्र इति
वैदिककोशः । अहम् । शतं सहस्रम्- प्रभूतां सम्पदम् । आ ददे- स्वीकरोमि । याद्वानाम्-
याज्ञिकानाम् । यजते इति यदुरिति शब्दकल्पद्रुमे । तस्येमे यादवाः । राधांसि- संसिद्धीः । आ
ददे ॥४६॥

त्रीणि शतान्यर्वतां सहस्रा दश गोनाम् । दुदुष्यज्राय साम्ने ॥ ८.००६.४७

पञ्चाय- शक्तिमते । साम्ने- सामगानाय । तद्वते विप्रायेत्यर्थः । त्रीणि शतानि- प्रभूतान् । अर्वताम्-
अश्वान् प्राणान् । दश सहस्रा गोनाम्- प्रभूता धेनूश्चिद्रश्मीन् । ददुः- अयच्छन् । अनेन मन्त्रेण
सामगानेन प्राणवशीकरणं चिदनुभवश्चोच्यते ॥४७॥

उदानट् ककुहो दिवमुष्ट्राश्चतुर्युजो ददत् । श्रवसा याद्वं जनम् ॥ ८.००६.४८

ककुहः- श्रेष्ठः । दिवम्- नभः । उदानट्- व्याघ्रवन् । चतुर्युजः- अनेकान् युक्तान् । उष्ट्रान् । उष्ट्रो
मरुधन्वजनितकष्टसहनशक्तिसम्पन्न इत्यनेन कारणेन स सहनशक्तिप्रतीकः स्यात् । श्रवसा- श्रुत्या ।
याद्वं जनम्- याज्ञिकजनं प्रति । ददत्- अयच्छत् ॥४८॥